

Oliver Aleksandar ANDONOV¹

UDK: 330.5(4)

Biblid 0025-855565(2013)

Vol. LXV, br. 1, str. 85–109

Izvorni naučni rad

April 2013.

DOI: 10.2298/MEDJP1301085A

OČUVANJE I REALIZACIJA NACIONALNIH INTERESA I BEZBEDNOSNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

APSTRAKT

Cilj istraživanja povezanosti nacionalnih interesa i bezbednosne politike Evropske unije jeste sagledavanje mogućnosti država iz regiona Balkana da sačuvaju svoj identitet i ostvare svoje vitalne i trajne nacionalne interese kroz članstvo u Evropskoj uniji. Autor navodi da sprovođenje bezbednosne politike Evropske unije često predstavlja suprotstavljenost nacionalnim interesima, ali je pragmatično pitanje političkih lidera, rešavanje dileme: „da li je stvoreni evropski bezbednosni identitet, bitniji u datom trenutku, nego očuvanje momentalnih ili nekih trajnih nacionalnih interesa”? Autor ukazuje da je pojam nacionalnih interesa istorijski i teorijski promenljiva kategorija. Politički, ekonomski, bezbednosni i drugi ciljevi određuju koji su vitalni nacionalni interesi u pojedinim istorijski periodima. Istovremeno, pojedine države ne tako retko iz sopstvenih interesa menjaju svoju strategiju i ciljeve procenjujući da li su se promenile okolnosti koje deluju na unutrašnjem i spoljnom okruženju. Autor posvećuje posebnu pažnju komparativnoj analizi definisanju, determinaciji i pojmovnom određenju nacionalnih interesa, sa stanovišta nacionalne bezbednosne politike nekih značajnijih država i Evropske unije. Drugi deo rada predstavlja analizu odgovora grupe makedonskih eksperata na pitanja koja se odnose na mogućnosti očuvanja i ostvarenja nacionalnih interesa kroz članstvo Republike Makedonije u Evropskoj uniji.

1 Dr Oliver Aleksandar Andonov, docent, Fakultet bezbednosti i finansijske kontrole, MIT Univerzitet Skopje, Republika Makedonija. E-mail adresa: andonov.oliver@yahoo.com.

Ključne reči: nacionalni i vitalni interesi, bezbednosna politika Evropske unije, evropski identitet, učlanjenje država Balkana u Evropsku uniju

UVOD

Nacionalni interesi predstavljaju specifično polje političkog delovanja. Čvrsto su povezana sa međunarodnim odnosima, ciljevima i stavovima političkih elita i najčešće su produkt političke strategije države. Odnose se uglavnom na međunarodne odnose i poziciju države u međunarodnoj politici, a kroz tendenciju ostvarenja postavljenih ciljeva i njihove upotrebe kao sredstvo za bolje pozicioniranje država u međunarodnim okvirima.

Osnove postavljenja nacionalnih interesa u političkoj agendi, kao bezbednosni, ekonomski, politički ili drugi ciljevi, daje procenu države šta predstavlja prioritet u kreiranju i ostvarivanju njene politike, pre svega spoljne, a zatim i unutrašnje. U osnovi, to zavisi od toga kakva je politička i bezbednosna procena o već unapred određenim posebnim i vitalnim interesima države, a posebno stoga što za svaki istorijski period postoji posebno opravdanje u ostvarivanju ciljeva države, koja je predstavljena od strane političkih elita. Ponekad je izražen pokušaj da se interesi političkih elita prikažu kao vrhunski nacionalni interes.

Savremeni politički odnosi i globalizacija nameću državama da se priključuju savezima ili međunarodnim organizacijama. Kroz te saveze i drugih oblika međunarodne saradnje, države procenjuju mogućnost ostvarenja svojih nacionalnih interesa, a kroz njih i jačanje svog uticaja na međunarodnoj pozornici na regionalnom ili globalnom nivou. Upravo, Evropska unija predstavlja međunarodni savez sa izraženim intergvermentalizmom i regulisanim odnosima koji zemljama članicama omogućava da ostvare svoje interese, kako u okvirima Unije, tako i u međunarodnim odnosima uopšte. Evropska unija kao celina predstavlja globalnog igrača na međunarodnoj sceni. Većina država članica Unije nije, međutim, u stanju da samostalno budu na tom nivou. Zato izgradnja zajedničkih institucija i jedinstvenog nastupa Unije na svetskoj političkoj, ekonomskoj i bezbednosnoj areni predstavlja način ostvarivanja nacionalnih interesa manjih evropskih zemalja. U tom kontekstu, bezbednosna politika Evropske unije, predstavlja okvir kroz koji članice Unije ostvaruju svoje nacionalne interese i sprečavaju njihovo bezbednosno ugrožavanje u svim sektorima bezbednosti, predviđajući pretnju i stvarajući adekvatni egzistencijalni odgovor na nastale pretnje i ugrožavanje bezbednosti u bilo kom obliku.² Zajednička spoljna i bezbednosna politika uspostavlja sistem

2 Bery Buzan, Ole Waever, Jop de Wild, *Security: a new framework for analysis*, Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado-USA, 1998, pp. 21–22.

razmene informacije, podataka i mišljenja o međunarodnoj politici, približavajući stavove i interese zemalja članica i pretvarajući ih u zajedničke akcije,³ koje su usmerene protiv nastalih pretnji.

Odnosi u Evropskoj uniji i tretiranje bezbednosne politike Evropske unije, podignuti su na viši stupanj i u čvrstoj su korelaciji sa politikom u međunarodnim odnosima dostižući nivo Stalne strukturne saradnje (SSS). Posebno posle Lisabonskog ugovora, ovaj nivo je na veoma visokom mestu u politici Unije. Kroz prizmu bezbednosne politike Evropske unije, zemlje članice utiču na kreiranje bezbednosne politike Unije, a samim tim, unose svoje nacionalne interese, starajući se da ih sačuvaju i ostvare.

NACIONALNI INTERESI – KONCEPT, DEFINISANJE I POJMOVNO ODREĐENJE

Opšte uzeto, pojam nacionalni interes ima izuzetno važnu ulogu u odnosu na imaginarnost nacionalnih ciljeva, a teorijski i praktično se izražava u političkoj retorici, gde predstavlja ključni segment u formulisanju nacionalnih ciljeva, političko delovanje, kao i u samom procesu donošenja političkih odluka. U toku ljudske istorije stvaranje država, nacija i razvoja međunarodnih odnosa, stvorile su se različite teorijske i empirijske osnove za definisanje pojma „nacionalni interesi“, a koji nisu uvek bili srećno implementirani u praksi, izazivajući dramatične posledice po međunarodne odnose. Ove posledice najčešće se ispoljavaju u oblasti bezbednosnih studija i međunarodnih odnosa, a nekompatibilni nacionalni interesi utiču na stvaranje novih izvora ugrožavanja ili ekspanzirajući postojeće. Veoma često same države koje su definisale svoje nacionalne interese, a pri tome ti interesi nisu bili u kompatibilnosti sa interesima druge ili drugih država, postali su izvor nestabilnosti i ugrožavanja šire bezbednosti.

Definisanje nacionalnih i vitalnih interesa predstavlja specifično pitanje, koje se razlikuje od države do države. Ovo je posebno izraženo u okvirima konsolidacije nacionalnih interesa države sa vitalnim interesima saveza u koji je učlanjena. Koncept nacionalnih interesa koji ima strategijsku i političku osnovu, puno širu od nacionalnih granica, predstavlja dobar korak ka uspešnom definisanju nacionalnih interesa, njihovog očuvanja i realizacije. Prilikom

3 Вернер Вајденфелд, Волфганг Веселс, *Европа од А до Ш* (прирачник за европска интеграција), Сојузна централа за политичко образование, Фондација Конрад Аденауер, Секретаријат за европски прашања на Владата на Република Македонија, (второ издание), Скопје, 2009, стр.193.

ovako postavljenih strategijsko-političkih osnova nacionalnih interesa, potrebno je postaviti i temeljne vrednosti na kojima će se graditi nacionalni interesi.

Uglavnom, ne postoji puno razlika u teorijskom definisanju pojma nacionalnih interesa i oni se najčešće povezuju sa očuvanjem nacionalne bezbednosti, temeljnih društvenih vrednosti, ali i sa dilemom o moralnim načelima u međunarodnim odnosima. Suvremeni nacionalni interesi, čak i velikih sila kao što su Sjedinjene Države, uglavnom se definišu kroz bezbednosne rizike i najviše su ugroženi od nemilitarnih izvora ugrožavanja kao što su:

- teroristički napadi,
- proliferacija nuklearnog oružja i tehnologije,
- organizovani kriminal,
- izloženost nesrećama i katastrofama i
- napad na institucije sistema u svim oblicima.

Sušтина nacionalnih interesa SAD-a sadržana je u tri referentne tačke: zainteresovanost za promociju američkih interesa u međunarodnoj zajednici; neograničavanje bezbednosne strategije samo na teritoriju SAD-a; i naglašavanje da je Predsednik najodgovornija institucija u definisanju i artikulisanju američkih nacionalnih interesa.⁴

- Nacionalni interesi se utvrđuju prema svojim prioritetima ostvarenja na:
- vitalne interese koji su najvažniji i uključuju angažman svih postojećih kapaciteta države,
- kritične interese koji u dužem vremenskom roku mogu postati vitalni,
- ozbiljne interese, prema kojima se preuzimaju mere za stvaranje povoljnih uslova, da ne bi došli u fazu kritičnih i visoko ugroženih.
- Utvrđivanje prioriteta u opredeljivanju nacionalnih interesa, najbolje se može razumeti u okvirima geopolitičkih odnosa, ciljevima i granicama delovanja svake države. Ova konstatacija važi i za saveze, posebno ukoliko, kao što je Evropska unija, imaju cilj da izrastu u globalne bezbednosne igrače.

Sjedinjene Američke Države svoje nacionalne interese definišu kroz opstanak države i političkog uređenja prilikom različitih vidova pretnji, posebno kada se ta ugrožavanja često veoma teško mogu identifikovati i operacionalizirati.

4 Sam C. Sarkesian, Johan A. Williams, Stephen J.Cimbala, *US National Security: Policymakers, Processes & Politics*, fourth edition, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2008, pp. 3–4.

Ugrožavanje tzv. perifernih interesa može da preraste u ugrožavanje vitalnih, nacionalnih interesa i bezbednosti (*domino efekat*). U slučaju SAD takvi su bili ratovi u Koreji i Vijetnamu.⁵

Jednu veoma suštinsku definiciju nacionalnih interesa, koja predstavlja kombinaciju nacionalne bezbednosti, morala i međunarodnih odnosa dao je Peter Pam: „Nacionalni interesi jedne nacije koja je svesna ne samo sopstvenih interesa, već isto tako da i drugi narodi imaju svoje nacionalne interese, moraju biti definisani u kompatibilnom odnosu sa njima. U multinacionalnom svetu ovo predstavlja realizaciju političkog morala, a u vremenu totalnog rata ono je jedan od ključnih uslova za preživljavanje nacije.”⁶

Ruska Federacija svoje nacionalne interese iskazala je u okvirima „Ruske nacionalne bezbednosne strategije do 2020. godine“, koja je utvrđena 12. maja 2009. godine Dekretom Predsednika Ruske Federacije br. 537. U dekretu se kao cilj politike nacionalne bezbednosti postavlja utvrđivanje strateških nacionalnih prioriteta, očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta Rusije, ustavnih prava i sloboda ruskih država i stabilni razvoj zemlje. Nacionalni interesi Ruske Federacije se definišu kao: „skup unutrašnjih i spoljnih potreba države u obezbeđenju zaštite stabilnog razvoja pojedinca, društva i države”.⁷ U dekretu se utvrđuju i instrumenti i mehanizmi neophodni za ostvarenje ovih ciljeva, posebno u odnosu na bezbednosni sistem i njegove strukture.

Što se tiče evropskog pogleda i definisanja nacionalnih interesa, postoji više raznolikosti u odnosu na američki pristup. U okvirima Evropske unije postoji poistovećivanje nacionalnih interesa zemalja-članica sa vitalnim interesima Unije. Pri tome sve zemlje-članice saglasne su da gde postoje mogućnosti Unija može delovati zajednički, što je dovelo do praktičnog razvoja mehanizama pomoću kojih Unija deluje u međunarodnim odnosima. Ukoliko jedna zemlja-članica misli da su njeni nacionalni ili vitalni interesi ugroženi i postoji ozbiljan pritisak sa strane domaćeg javnog mišljenja ili njenog nacionalnog parlamenta, može tražiti da Unija preduzme akciju.⁸

5 Henry W. Brands, „The Idea of the National Interest”, *The ambiguous legacy: U.S. foreign relations in the American century*, (Michael J. Hogan), Cambridge university, Cambridge, 1999, part 4, pp. 148.

6 Pither J. Pham, „What Is in the National Interest?”, *American Foreign Policy Interests*, National Committee on American Foreign Policy, Washington D.C., 2008, pp. 262.

7 Više o tome na: www.rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020.

8 Mario Telo, *The European Union and global governance*, Routledge, New York, 2009, pp. 251.

Na ovaj način definisano očuvanje nacionalnih interesa predstavlja osnovu za opredeljenje jednog od vitalnih interesa Evropske unije, a to je pridržavanje zemalja-članica principu solidarnosti i to u svim uslovima, posebno kada neka od članica insistira da se urušava njena nacionalna bezbednost nekom aktivnošću sa strane Unije ili pojedinih zemalja članica, a posebno treće zemlje. Ovaj princip smatra se kao vitalni interes Unije i predstavlja pragmatično definisanje nacionalnih interesa u okvirima međunarodnih odnosa sa aspekta države i saveza.

TEORIJSKO-PRAKTIČNI PRISTUP DEFINISANJA NACIONALNIH INTERESA

Teorijske definicije uglavnom se odnose na opredeljivanje nacionalnih interesa u okvirima bezbednosnih i političkih studija sa posebnom važnošću u međunarodnim odnosima, psihologije i socijalnih oblasti, u odnosu na specifična bezbednosna ugrožavanja, teorije studije mira i konflikata, i drugih oblasti koje se odnose na funkcionalnost i opstanak države. Veoma je teško da nabrojimo sve različite definicije, ali možemo da stvorimo jednu definiciju nacionalnih ili vitalnih interesa, koja se u praksi odnosi na isti pojam i cilj.

„Nacionalni ili vitalni interesi, predstavljaju moralno ograničeni, svesno opredeljeni, kompatibilni, strateško-politički ciljevi države sa drugim državama u međunarodnim odnosima, a kroz koje se ostvaruju ciljevi namenjeni opstanku nacije, očuvanju suvereniteta države, teritorijalnog integriteta i celokupne nezavisnosti, preko ostvarivanja održive bezbednosti i uspešnog održivog razvoja države, utičući na blagostanje njenih građana”.

Država primenjuje i adekvatnu političku retoriku u funkciji ostvarivanja nacionalnih interesa, primenjujući mehanizme koji su njoj na raspolaganju u međunarodnim odnosima ili kreiranjem unutrašnje politike.

Upravo, analiza pretnji nacionalnim ili vitalnim interesima može dati racionalni odgovor na pitanje, da li se radi o realno ugroženom nacionalnom interesu, ili je možda u pitanju primena teorije igara, namenjena za unutrašnje potrebe ili pozicioniranja u međunarodnim odnosima.

U bezbednosnim studijama, ova pojava jake političke retorike i podizanja pojedinih bezbednosnih ili političkih pitanja na nivou nacionalnih interesa, a uz to mobilizirajući naciju i ujedinjujući je, naziva se sekuritizacija. Polazeći sa bazičnih teoretskih osnova bezbednosnih studija, možemo napraviti povezivanje sa rizicima i pretnjama i njihove analize. Prema Kopenhaškoj školi bezbednosnih studija, sekuritizacija predstavlja jedan od nivoa analize pretnji

usmerenih ka referentnom objektu bezbednosti, a koje mogu biti ratne i ne ratne, pri čemu ukazuju na referentni objekat zaštite i kakav je oblik pretnji. Osnovni cilj ovog pristupa, jeste konstrukcija koncepta bezbednosti koji će značiti nešto više nego sama specifična pretnja ili konkretni problem, zato što pretnje i povrede bezbednosti mogu se dogoditi ne samo u ratnoj oblasti, već i u drugim bezbednosno izloženim područjima.⁹ Zato, nacionalni interesi nisu ugroženi jedino od strane ratnih pretnji, već su podložni različitim izvorima ugrožavanja. Ovaj teorijski koncept postavljanja nacionalnih interesa u okvirima bezbednosnih studija, daje potrebu da naglasimo da u teorijama bezbednosti i međunarodnih odnosa nije zastupljen pojam „međunarodna bezbednost“, ali se isti upotrebljava u praktičnoj retorici kako sinonim, bez jasno određenog značenja.¹⁰ Međunarodna zajednica upotrebljava funkcionisanje međunarodne bezbednosti u praksi po principu ad hoc angažmana UN, a na osnovu člana 51 Povelje Organizacije Ujedinjenih naroda. Na osnovu ovako utvrđenog teorijskog okvira nije moguće uspostaviti globalni teorijski model koji će definisati nacionalne ili vitalne interese, a da istovremeno budu obuhvaćeni svi indikatori koje će izdiferencirati nacionalne interese države, zemlje-članice Unije ili saveza stvorenog na osnovama zajedničkih vrednosti i principa u pojedinim regionima.

Upravo zato, od svih koncepta zastupljenih u međunarodnim odnosima, koncept nacionalnih interesa, posebno u njihovom definisanju i determiniranju jeste najjasniji i podložan političkoj zloupotrebi. Tvrdnja da je opredeljena politika, posebno u spoljnim odnosima, isključivo važna za nacionalni interes, daje visoki stepen autoriteta i legitimnosti takve politike.¹¹ To uopšte ne mora da bude tačno, ali predstavlja praktičan pristup definisanja nacionalnih interesa i otvara put političkoj retorici, koja političke stavove treba realizovati u praksi.

Koncept nacionalnih interesa uobičajeno se upotrebljava na dva povezana načina. Kroz reč „interes“ koja se odnosi na potrebu i opravdava neke

9 Лидија Георгиева, *Менаџирање на ризици*, Југореклам, Скопје, 2006, стр. 25

10 Ustaljeni termin „međunarodna bezbednost“ koji se upotrebljava prilikom diskusija o bezbednosti u međunarodnoj zajednici, ne predstavlja naučno determinirani pojam, već samo sinonim koji ukazuje na momentalno stanje veće bezbednosne ugroženosti nekog regiona ili veće grupe država od nekog oblika ugrožavanja. Pri tome nije nužno da to bude vojno ugrožavanje ili eskalacija nasilja. Može se raditi i o pandemiji bolesti, nedostatku hrane, vode, energensa ili nekog drugog resursa koji utiče na bezbednosno ponašanje država ili regiona, a akteri mogu biti i nedržavni.

11 <http://www.csseguide.com/showthread.php/2976-definition-quot-NATIONAL-INTEREST-quot>.

standardne ili nestandardne postupke ili ponašanja kao nešto što se radi u ime države. Sa druge strane postoji reč „nacionalni”, a koja se odnosi na ideološku matricu u politici i upotrebljava naciju kako sinonim zajedništva usmeren ka ostvarenju interesa.

Osnovno pitanje ovog teorijskog modela jeste: Kako utvrditi kriterijume uspostavljanja nacionalnih (za Evropsku uniju vitalnih) interesa, ko može da ih utvrdi i kako da uspostavi vezu između nacionalnih interesa izraženih kao princip, i politički pragmatizam preko koga se realiziraju, ali mnogi češće i izmeštaju sa njihovih osnovnih zamisli?

Možemo identifikovati dva atributa nacionalnih interesa u odnosu na realizaciju teorijskog modela. Prvi se odnosi na inkluzivnost nacionalnih interesa, odnosno da se nacionalni interesi stvarno odnose na celu državu kao celinu ili na najmanje dovoljno važnu grupu građana ili većinu građana, što nadilazi posebne interese drugih grupa. Drugi se odnosi na ekskluzivnost, kao antipod prvog, u kome se nacionalni interesi poistovećuju sa interesima političkih lidera ili manjih grupa.

Teorijski model nacionalne bezbednosti, zasnovan na demokratskim principima političkih procesa ima opšte vrednosti i utemeljen ja na demokratskim procedurama. Demokratske procedure zavise od nivoa demokratskog kapaciteta institucija sistema, a kroz njih i realnu moć za implementaciju održivog razvoja i bezbednosti. U nedostatku demokratskih procesa i kapaciteta, neophodna veza između realne i uspešne spoljne politike u cilju ostvarenja nacionalnih interesa, u osnovi determiniranih interesa postaje nepoznata.

Zbog toga, nacionalni interesi nedefinisani u demokratskoj proceduri ostaju izmešteni teorijski model nacionalnih interesa podložan zloupotrebi u političkoj retorici, koja u praksi postaje antidemokratski društveni režim usmeren prema totalitarizmu.

Ipak, moramo istaći da nacionalni interes države jeste definisan sa strane Vlade, pri čemu može da bude upotrebljen od političkih lidera u pravcu traženja podrške za sprovođenje politika, posebno spoljnih, ali veoma često ne isključuje i unutrašnje političke potrebe, te predstavlja moćno sredstvo za mobilizaciju nacije i politički instrument traženja podrške.¹²

12 <http://www.highbeam.com/doc/1O86-nationalinterest.html>.

BEZBEDNOSNA POLITIKA KROZ PRIZMU NACIONALNIH INTERESA

Potrebu za održavanje minimalnog, takozvanog stabilnog *sustainable security*¹³ bezbednosnog stanja, predstavlja prioritet bezbednosne politike svake države. Različiti vidovi ugrožavanja bezbednosti u svim oblastima društvenog života i posebno kriznih stanja, jeste polje stalnog interesa država. Jedan od ciljeva država, i uopšte svih savremeno organizovanih društava, jeste usmerenost prema izgradnji stabilne bezbednosne sredine. Tako determinirani ciljevi traže specifično kreiranje bezbednosne politike, pre svega, takve politike koja se karakteriše dinamičnošću i sposobnostima da utiče na neposredno okruženje države, regiona i po mogućnosti globalno. U tom smislu države su oduvek pokazivale intenciju analize i procene stanja, aktuelnih ili nailazećih pretnji, rizika i kriza.

U okvirima globalnog sveta, održiva bezbednost je veoma neophodna. Savremena bezbednosna paradigma nameće pristup prema rizicima i pretnjama koji je ugrožavaju, a time i prema ostvarenju nacionalnih interesa. Ovaj pristup u naučnoj javnosti je poznat kako „održiva bezbednosna paradigma“ Oksfordske istraživačke grupe, i predstavlja kritički pristup u odnosu na rešavanje bezbednosnih pretnji i rizika u 21. veku.¹⁴ Pri tome potencirane su globalne pretnje kao:

- utrka za resursima,
- klimatske promene,
- marginalizacija svetske većine,
- međunarodni terorizam i
- globalna migracija.

Sve ove pretnje nesumnjivo utiču na ostvarivanje nacionalnih interesa, pri čemu predstavljaju ozbiljni izazov za bezbednost manjih država, posebno onih

13 Sustainable security-stabilno bezbednosno stanje, ili održiva bezbednost, koja se odnosi na povezivanje nacionalne bezbednosti, čovekove (lične) bezbednosti i kolektivne bezbednosti u odnosu na zaštitu države ili regiona, kao jačanje ideja o progresu, pravdi i slobodi. Ona predstavlja novi pristup u podršci analize i praktičnih preporuka u odnosu na rizike i pretnje po bezbednost. Omogućava uspešni razvoj u svim oblastima društva u stanju mira i bezbednosti.

14 Билјана Ванковска, *Међународна безбедност: критички пристап*, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр. 251–252.

na Balkanu. Pri tome, direktno utiču na mogućnost stvaranja održive bezbednosti i to dugoročno.

Sam pojam nacionalnih interesa, Vendi Braun definiše kako „odobrenje država, da se odreknu brige o životu svojih građana, tvrdeći da izvršavaju cilj veći od života”.¹⁵

Polazeći sa ove tačke gledišta i poimanja nacionalnih interesa, možemo reći da su zavisni od koncepcije bezbednosne politike, ali da oni sami utiču na kreiranje bezbednosne politike, kako po pitanju unutrašnjih, još više u odnosu na međunarodne odnose same države ili saveza. Bezbednosna politika i nacionalni interesi su čvrsto povezani i međuzavisni, a to je posebno izraženo u međunarodnim odnosima koji utiču na unutrašnju politiku države. Prizma kroz koju možemo da gledamo bezbednosnu politiku, posebno proces njenog kreiranja i donošenja bezbednosnih odluka sigurno je povezan sa postavljenim nacionalnim interesima, koji su u osnovi svake države, bez razlike na ideološko i državno uređenje.

NACIONALNI INTERESI KAO PRAVAC ZA KONCIPIRANJE BEZBEDNOSNE POLITIKE

Opređenje nacionalnih interesa predstavlja složenu i veliku aktivnost svih segmenata države. Ona pre svega zavisi od postavljenih ciljeva unutrašnje politike, geopolitičkog položaja države, definiranog nacionalnog identiteta ili njegovog ulaganja u savezima ili federacijama. Svakako, u opredeljenju nacionalnih interesa prisutan je istorijski kontekst, izražen kako iskustvo-empirija i kolektivna memorija nacije o preživljenim rizicima i pretnjama u periodima kada joj je bio ugrožen opstanak, a posebno ukoliko je bio ugrožen nacionalni identitet. Sa tog aspekta, možemo reći da postoji više značajnih nacionalnih interesa rangiranih na različitim nivoima, ali i razmeštenih u raznim sektorima države.

Svaka od oblasti ima svoju važnost rangiranu na višem ili nižem nivou važnosti za državu, njen opstanak ili očuvanje minimalno održive bezbednosti ili održivog razvoja, ali nijedna nije u stanju da samostalno funkcioniše, pri čemu je posebno karakteristično njihova međusobna interakcija. Ova interakcija ih ne isključuje međusobno, upravo suprotno, nadopunjuje ih, izdvajajući kombinaciju nacionalnih interesa bitnih za opstanak nacije i države, ili definisanja i očuvanja nacionalnog identiteta.

15 Jutta Weldes, *Constructing National Interests-The United States and Cuban Missile Crisis*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, pp. 2.

Opređenje i definisanje nacionalnih interesa pre svega zavisi od toga kakva je međunarodna pozicija države i kakvi su njeni strateških ciljeva, ali u kontekstu bezbednosne politike i uopšte politike države. Prema tome, postavlja se jedno ključno pitanje: „Dali se radi o nacionalnim interesima ili su to samo fraze, koje prikrivaju stvarni cilj politike“? U kontekstu demokratskih vrednosti i ljudskih prava oni se mogu zloupotrebljavati pod izgovorom zaštite nacionalnih interesa.¹⁶

U okvirima međunarodnog poretka, nacionalni interesi su neophodni za stvaranje međunarodne politike i to u dva pravca. Prvo, kroz koncept kako akteri koji kreiraju politiku razumevaju ciljeve koje izvršavaju u nadvorešnoj politici države. Na taj način, uspostavlja se osnovna praktična forma za akciju (delovanje) države. Drugo, to je funkcija kao retorička dilema, pokretanja legitimiteta i političko podržavanje države u sprovođenju akcije.¹⁷

Nacionalni interesi u praksi igraju vitalnu ulogu u kreiranju spoljne politike i determiniranju državnih aktivnosti, sa ciljem dobijanja važnog mesta na račun međunarodne politike. Procena determiniranja nacionalnih interesa u odnosu na kratkoročni ili dugoročni period nalazi se pod uticajem procena svih pojedinačnih društvenih oblasti. Posebno, kao izraz opredeljenosti u ostvarivanju i očuvanju nacionalnih interesa, aktuelnih u datom trenutku, kratkoročnih, dugoročnih ili trajnih, utiče na odluku države o njenom pristupanju savezima, članstvu u Ujedinjenim nacijama i raznim drugim međunarodnim organizacijama, koje ne moraju uvek da budu političke ili bezbednosne.

NACIONALNI INTERESI I UČLANJENJE U MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I SAVEZE

Tokom teorijskog pristupa istraživanja za potrebe ovog rada sagledan je pristup SAD-a ka sopstvenim nacionalnim interesima. Taj pristup predstavlja jedan veoma interesantan istorijski razvojni proces u definisanju i realizaciji nacionalnih interesa, tako što i danas ima svoje implikacije u političkoj pragmi i retorici Sjedinjenih Država, posebno u odnosu na članstvo u savezima ili međunarodnim organizacijama. Istorijski je poznato da u periodu pre Drugog svetskog rata kao deo svojih nacionalnih interesa, SAD su primenjivale „izolacionizam“, koji je ujedno bio i mehanizam za ostvarenje nacionalnih

16 James F. Miskel, „National interests (Grand proposes of Catchphrases)“, *Naval War College Review*, vol.LV. N0 4, Naval War College, New York, 2002, pp. 95.

17 Jutta Weldes, *Constructing National Interests-The United States and Cuban Missile Crisis*, University of Minnesita Press, Minneapolis, 1999, pp. 4–5.

interesa. Prelazak u otvorenost i direktno povezivanje nacionalnih interesa sa svojim uticajem u međunarodnim odnosima predstavlja novi pristup koji kao ključni mehanizam podržava aktivno uključjenje u saveze, pre svega bezbednosne, primenjujući koncept kolektivne bezbednosti kao siguran model za ostvarenje nacionalnih interesa u regionalnim i globalnim razmerima. Na ovaj način SAD svoje nacionalne interese preformuliraju u „međunarodne interese“, što je novi pristup u praktičnoj političkoj retorici primene nacionalnih interesa, a kroz članstvo u saveze i međunarodne organizacije.

Za većinu zemalja ostvarenje nacionalnih interesa, posebno u vezi sa bezbednosnim pitanjima, predstavlja osnovnu motivaciju za učlanjenje u Organizaciju Ujedinjenih nacija. Poenta SAD-a da budu članice saveza ili međunarodne organizacije jeste u identifikaciji moralnih vrednosti koje predstavljaju politički interesi.¹⁸ Zbog toga američki nacionalni interesi su definisani i kako međunarodni interesi čije ostvarenje podržavaju ostale zemlje koje prihvataju ove vrednosti, ali kroz članstvo u saveze. U kontekstu UN ovi interesi su posebno izraženi u sprovođenju mirovnih operacija, gde uglavnom učestvuje većinu država. Za američke nacionalne interese, kroz pravilno konstruisane mirovne operacije, u kojima bi učestvovala skoro sve članice moguće je uspostaviti dobar mehanizam koji bi realizovao i unapredio američke nacionalne interese.

Niti jedna država nikada ne bi ušla u neki savez koji ugrožava njene osnovne i trajne nacionalne interese. Svakako, država će nastojati da se pridruži savezu preko koga će sačuvati i garantovati ostvarenje svojih nacionalnih interesa. U tom kontekstu treba ukazati i na interes drugih zemalja-članica takvog saveza, kao i na interese samog saveza, a to je deo kreiranja politike u procesu donošenja odluka, odnosno primena političkog realizma. U osnovi, savremeni realizam opravdava involviranje u rešavanju međunarodnih ili bilateralnih problema, a koje se odnosi na ostvarenje nacionalnih interesa. Ovo se vidi kao novi oblik realizma prihvaćen u multilateralne aktivnostima, posebno ukoliko se radi o bezbednosnim pitanjima.

Ulazak u saveze može predstavljati povezivanje i izgradnja novog identiteta, koji u nekim uslovima, posebno predstojećih rizika i pretnji po savez (i sve zemlje-članice), predstavlja prioritet interesa i delovanja. Pri tome, prevazilaze se utvrđeni nacionalni interesi zemalja-članica i usmeravaju se prema izgradnji novog identiteta, a koji na političkom planu može i treba da predstavlja novi i snažni faktor povezivanja. Svakako, politički i bezbednosni izazovi najviše

18 Jean-Marc Coicaud, *Beyond the National Interest – the future of UN peacekeeping and multilateralism in an era of U.S. primacy*, United State Institute of Peace, New York, 2007, pp. 114.

utiču na definisanje saveza, njihovo opstajanje i ostvarivanje ciljeva zbog kojih su formirani.

Upravo tu se konstituiše politika funkcionisanja i ostvarivanja ciljeva, a kroz stvaranje procesa donošenja odluka. Ipak, to ne znači da politički akteri nemaju ograničenja u odnosu na primenu načina i mehanizama kroz kojih će ostvarivati i očuvati nacionalne interese. Ovi postupci mogu da pretpostave i izlazak iz zbira opcija sadržanih u referentnim okvirima nacionalnog identiteta.

EVROPSKI IDENTITET I IZGRADNJA BEZBEDNOSNOG IDENTITETA

Primeri stvorenog identiteta, pre svega kroz bezbednosna pitanja i bezbednosnu politiku, predstavlja politiku Evropske unije, sa svim svojim vrednostima i interesima koji su prihvaćeni sa strane svih zemalja - članica. Tu se uključuju i pravci političkog opredeljenja o stvaranju evropskog identiteta. Posledice nastale iz posvećenosti vrednostima koje je uspostavila Evropska unija, uvek su u relaciji sa specifičnim opisima nacionalnog identiteta. Proširenje članstva EU evropski identitet biće opredeljen na relaciji između nacionalnog identiteta i osnovnih evropskih vrednosti. Ove evropske vrednosti upotrebljavaju se sa strane političkih učesnika kao povezivanje ili suprotstavljanje transferu glavnih nacionalnih-državnih funkcija na nivou Evropske unije.¹⁹

Upravo evropski identitet može da se definiše kako bezbednosni identitet. Iako je Evropska unija najpre formirana kako Zajednica za uglj i čelik, njeni krajnji ciljevi su bezbednosni i to kao globalni igrač, ali u čijim okvirima mora opstati zajednički ili evropski identitet koji će biti prepoznatljiv u međunarodnim odnosima. Izdvajajući razumevanje evropskog identiteta kao sastavni deo obaveza zemalja članica, to predstavlja krucijalnu debatu u teoriji međunarodnih odnosa, opredeljujući čak što više i praktične odnose između samih zemalja članica.

Ipak, definiranje evropskog identiteta predstavlja definisanje zajedničkog bezbednosnog identiteta, o čemu govori Dojč, definišući da je bezbednosna zajednica: „Dostignuće u ranjivoj zajednici i institucionalno i praktično jačanje koje je dovoljno i široko rasprostranjeno i dovoljno uverljivo na duži period da izazove sigurna očekivanja za održavanje mira“. Produžavajući u teoretiziranju i definisanju Dojča, 1996. godine Ole Viver ističe i zastupa praktično mišljenje daje: „Ostvarenje bezbednosnog identiteta moguće kroz stvaranje evropskih

19 Pawel Kardwski, Viktoria Ireneusz Kaina, *European Identity, Theoretical Perspectives and Empirical Insights*, Lit Verlag, Berlin, 2006, pp. 185.

institucija i organizacija, pri čemu se povezuje sa njihovim delovanjem u praksi usmereno prema pretnjama i rizicima, ali ujedno usmerava prema interesima i uverenjima vlada u očuvanju mira.”²⁰ Možemo reći, da sa teorijskog aspekta u međunarodnim odnosima, očuvanje mira predstavlja najviši nacionalni interes vlada, što u okvirima saveza i izgradnje zajedničkog bezbednosnog identiteta predstavlja vrhunski prioritet. Ovaj bezbednosni identitet je prva i najjača karika povezivanja prilikom izgradnje evropskog identiteta kako pandan nacionalnih identiteta u Uniji i njihova važnost na lestvici nacionalnih interesa za zemlje članice. U stvari, Evropska unija u okvirima svojih interesa za sprovođenje bezbednosne politike i očuvanja bezbednosti u evropskom bezbednosnom prostoru, nastoji da sada ali i u perspektivi uključi pored sadašnje zemlje članice i zemlje kandidata u ostvarenju ciljeva bezbednosne politike Evropske unije. Ovi ciljevi predstavljaju najveći interes u bezbednosti zemalja članica. U isto vreme, sve zemlje na evropskom bezbednosnom prostoru i u najbližem susedstvu, nisu imuni na rizike i pretnje po njihovu bezbednost, posebno u kontekstu mogućnosti pojave unutrašnjih rizika i pretnji. Kompatibilnost nacionalnih interesa u međunarodnim odnosima je neophodna pre svega zbog izbegavanja konflikata među državama. Ipak, to nije moguće da se u potpunosti realizuje. U kontekstu Evropske unije treba imati u vidu različiti politički i kulturni identitet evropskih naroda i istorijska iskustva. Pri tome je očuvanje nacionalnog identiteta veoma visok prioritet u rangiranju nacionalnih interesa.

Kao rezultat potrebe stvaranja zajedničke bezbednosti u Evropskoj uniji između različitih nacija, njihovih kultura i političkih identiteta definiranih u nacionalnim interesima, a kao supstitut zajedničkih nacionalnih interesa zemalja-članica, stvoreni su vitalni interesi Unije. Na taj način pristupa se evropeizaciji, izgradnji evropskog kulturnog i političkog identiteta u svetlu societalne bezbednosti (uzajamne bezbednosti) između zemalja-članica.²¹

Determinirane vitalne vrednosti Unije, kako supstitut nacionalnim interesima predstavljaju izraz zajedničkih vrednosti koje Evropa treba da zaštiti kako univerzalne, a koji će ojačati socijalnu bezbednost posebno u okvirima evropskog bezbednosnog prostora.

20 Christie Kennet, *United States Foreign Policy & National identity in the 21st Century*, Routledge, New York, 2008, pp. 43.

21 Оле Вивер, Бери Бузан, Морген Калstrup, Пјер Леметр, *Идентитет, миграција и Новата безбедносна агенда во Европа*, Академски печат, Скопје, 2010, стр. 93–94.

BEZBEDNOSNA POLITIKA U OSTVARENJU VITALNIH INTERESA EVROPSKE UNIJE

U svojoj bezbednosnoj politici Evropska unija je determinirala osnovne interese, koji se odnose na eliminaciju bezbednosnih pretnji. Kao globalni bezbednosni igrač, Unija je u okvirima svoje zajedničke bezbednosne i odbrambene politike delovala u odnosu na očuvanje svoje i bezbednosti zemalja članica u različitim regionima, na svojoj teritoriji i globalno. Pri tome, Unija se fokusira na regione i pitanja koja najdirektnije ugrožavaju njene vitalne interese kao što su:

- odbrana od bilo kakve oružane-ratne pretnje na teritoriju Evropske unije,
- kontrola otvorenih komunikacijskih linija (u fizičkom i sajber prostoru),
- sigurno snabdevanje energentima i drugim prirodnim resursima koji su od vitalnog značaja,
- održiva životna sredina,
- kontrola i zaštita od migracijskih kretanja,
- održavanje međunarodnog prava (uključujući Povelju UN-a), njegovo usaglašavanje na univerzalnom nivou i
- očuvanje autonomije Evropske unije i njenih zemalja članica prilikom donošenja odluka.²²

Imajući u vidu da je Unija izgrađena na principu intergavermentalizma i solidarnosti ona podržava nacionalne interese zemalja članica. Pri tome se možemo složiti da su u njenoj bezbednosnoj politici ili sprovođenju ZBOP, zastupljeni i formulisani vitalni interesi Unije, a kao supstitut nacionalnih interesa zemalja članica. To je izraženo i kroz mehanizme Unije koji kako politički, vojni ili civilni kapaciteti utiču na realizaciju Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i sprovođenju evropske bezbednosne strategije, tako i mehanizam realizacije bezbednosne politike Evropske unije. Odavde počinje uvod u izgradnju i podršku evropskog identiteta, pre svega izraženog kako evropski bezbednosni identitet.

Ovo determinisanje vitalnih interesa Unije, ukazuje na mnoge aspekte u odnosu na bezbednosnu politiku Evropske unije u uticaja na zemlje-članice. Determisani vitalni interesi ne znače da Evropska unija nema interesa u drugim regionima sem evropskog bezbednosnog prostora ili teritorije Unije, već daje

22 Sven Biscop, Jan Coelmont, „Europe Deploys, Towards a Civil-Military Strategy for CSDP”, *Egmont paper 49*, Royal Institute for International Relation, Brussels, 2011, pp. 3–4.

impuls da se fokusira na rizike i pretnje koji se odnose na vitalne interese i konstantno rano upozorenje i prevencija ovih pretnji, kroz pripremljene planovi:

- za susedstvo od Baltika do Crnog mora,
- na jugu Evrope, u regionu Gibraltara i Mediterana, kao neposredno susedni regioni,
- u Persijskom zalivu,
- u Centralnoj Azija,
- u Sub-Saharskoj Africi,
- za održavanje pomorske bezbednosti,
- za podršku kolektivne bezbednosti u okvirima UN, posebno u odnosu na odgovornost u zaštiti od pretnji.²³

Kroz ovo se mogu definisati vitalni interesi Unije kako globalni, ali se ne mogu odvojiti od komplementarnosti u očuvanju unutrašnje bezbednosti kao ključni faktor, ukrštajući se u tački koja se odnosi na klauzulu Lisabonskog Ugovora o solidarnosti između zemalja-članica.²⁴ Unija priprema svoje vojne i civilne kapacitete potrebne za reakciju u očuvanju vitalnih interesa i ostvarenje bezbednosne politike Evropske unije, ukoliko političkim aktivnostima u okvirima Zajedničke spoljne i bezbednosne politike to ne bude moguće da se realizuje. Okretanje ka aktiviranju vojnih i civilnih kapaciteta, podrazumeva planiranje i usmerenje reakcija u odnosu na predviđena scenarija. Razvoj vojnih sposobnosti vojnih tela Unije ima pet mogućih prethodno razrađenih scenarija u kojima bi se upotrebile vojne snage i kapaciteti za zaštitu ugroženih vitalnih interesa. (Ovih pet scenarija ne obuhvataju sva ugrožavanja vitalnih interesa):

- scenario za reakciju prilikom ugrožavanja pomorske bezbednosti,
- reakcija prilikom ugrožavanja sajber bezbednosti,
- podrška civilnim operacijama,
- borba protiv terorizma i
- reakcije prilikom ugrožavanja unutrašnje bezbednosti.

U osnovi, vitalni interesi Evropske unije, kao supstitut posebnih nacionalnih interesa zemalja članica oformljeni su u obliku zajedničkih vrednosti političkog i

23 Ibid, pp. 4.

24 Deo Lisabonskog ugovora, preuzet iz makedonske verzije u originalu – „Договор од Лисабон-консолидирана верзија”, Општи одредби, Член 3, точка 2 и точка 3, став 3 и Член 4, точки 2 и 3, *Konrad-Adenauer-Stiftung* во Република Македонија, Скопје, 2011, стр. 37–38.

društvenog modela Unije i njeno funkcionisanje u čijim osnovama su utemeljene osnovne bezbednosne vrednosti kako prosperitet, demokratija i jednakost.

Iako različito predstavljeni, vitalni interesi Unije i pitanja koja su od trajnog interesa za zemlje-članice ili kandidate, kako i njihovi vitalni interesi komplementarni su i po ničemu se ne razlikuju u odnosu na dostizanju krajnjih ciljeva. Glavni krajnji cilj za sve države jeste očuvanje državne tvorevine, njena suverenost i u tim okvirima opstajanje nacije i njene kulture. Istorijska iskustva koja ima Evropa, a koja su povezana sa narušavanjem pojedinih vitalnih interesa kao što su ljudska prava i prava nacionalnih manjina, utiču na postavljanje ovih interesa u fokus nacionalnih interesa. To se ne radi jedino zbog zaštite ovih interesa, već i zbog zaštite od zloupotrebe ljudskih i manjinskih prava sa strane neke države, a na štetu druge države, kao što je bio slučaj sa nemačkom manjinom u Češkoj pre Drugog svetskog rata, koje je bilo (zlo)upotrebjeno u interesu opravdanja nemačke osvajačke politike.²⁵

Komparirajući vitalne interese Unije i nacionalne interese država, može se zaključiti da oni predstavljaju osnovni indikator, preko koga možemo da analiziramo ostvarenje nacionalnih interesa zemalja-članica ili kandidata u okviru Evropske unije.

EMPIRIJSKA ISKUSTVA – ISTRAŽIVANJE EKSPERTSKIH STAVOVA NA PRIMERU REPUBLIKE MAKEDONIJE

Mogućnost ostvarenja nacionalnih interesa u okviru Evropske unije jeste praktično realizovanje njene bezbednosne politike pomoću instrumenata i mehanizama koje ona stavlja na raspolaganje. Osnovno pragmatično pitanje jeste: „Da li se nacionalni interesi mogu ugraditi u evropske vitalne vrednosti i samim tim realizovati kroz prizmu bezbednosne politike Evropske unije”? Kroz istraživanje primera Republike Makedonije možemo da sagledamo kako eksperti gledaju na mogućnost ostvarenja nacionalnih interesa u međunarodnim odnosima, a kroz članstvo u Evropskoj uniji. Isto tako, veoma je interesantno sagledati mogućnost očuvanja nacionalnog identiteta kao osnovnog nacionalnog interesa, a kroz evropski identitet koji je deo evropskih vitalnih vrednosti. Ovo istraživanje je sprovedeno na istraživačkom primerku od 128 eksperata u osam institucija Republike Makedonije, i prikazana su samo tri ključna pitanja od kojih možemo dobiti odgovor na to da li je moguće ostvarenje

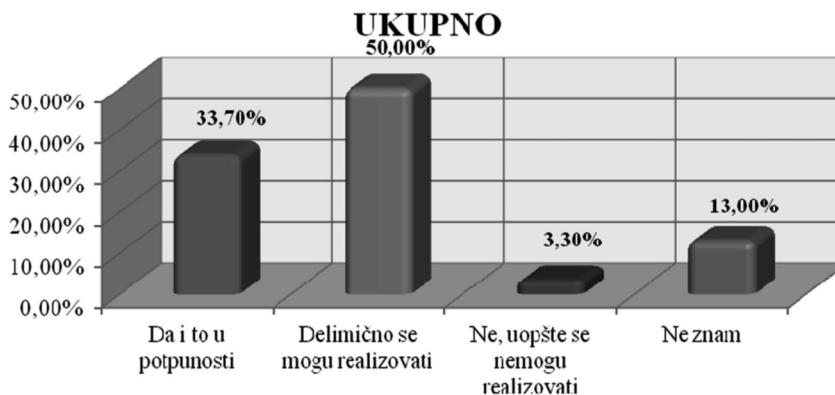
25 Владимир Ортаковски, „Правата на малцинствата во рамките на Советот на Европа и во Република Македонија”, *Зборник*, Македонска Академија на Науките и Уметностите, Скопје, 2008, стр. 78.

nacionalnih interesa kroz članstvo u Evropskoj uniji. Pored toga prikazani su stavovi povezani sa očuvanjem nacionalnog identiteta kao osnovni nacionalni interes svake države i stavovi o uticaju evropskog bezbednosnog identiteta na bezbednosnu politiku EU. Dobijene stavove poređićemo sa teorijskim opredeljenjima o kojima smo govorili u teorijskoj diskusiji, a onda možemo dati zajednički izvedene teorijsko-empirijske zaključke teorijskog i praktičnog značaja.

Distribucija odgovora ekspertskih mišljenja na pitanje: „Da li mislite da nacionalni interesi u savremenim međunarodnim odnosima mogu da se realizuju kroz članstvo u Evropsku uniju“?, predstavljeni su na slici 1.

Distribucija odgovora, daje sliku stavova ispitanika-eksperata u Republici Makedoniji, pri čemu odgovara na jedno veoma interesantno teorijsko pitanje, a koje u okvirima istraživanja, možemo nazvati i naučno pitanje. To pitanje glasi: „Da li se nacionalni interesi kao bezbednosni izazovi, mogu ugraditi u okvirima Evropskog bezbednosnog identiteta“? Odgovarajući na ovo pitanje dobićemo i saznanja o mogućnosti da se nacionalni interesi prepoznaju u okvirima Evropskog bezbednosnog identiteta poistovećujući se sa vitalnim vrednostima Evropske unije.

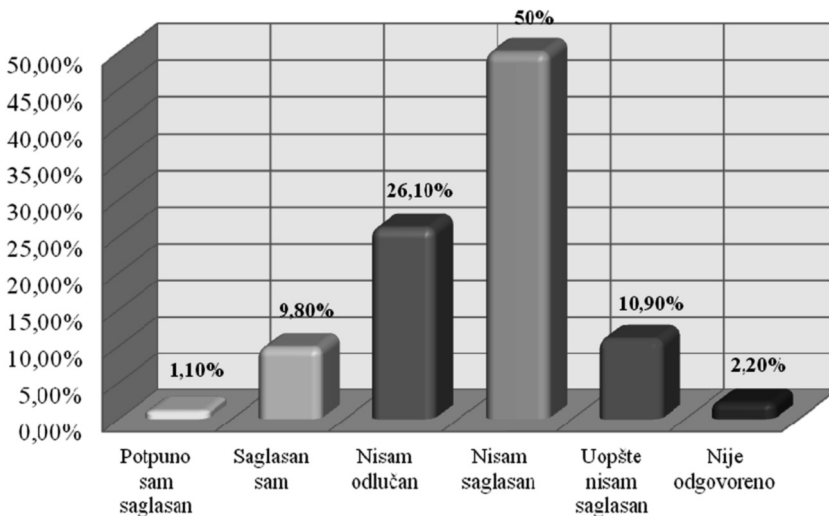
Slika 1. Prikaz distribucije odgovora na pitanje:
„Da li mislite da nacionalni interesi u savremenim međunarodnim odnosima mogu da se realizuju kroz članstvo u Evropskoj uniji“?

Analiza istraživanja usmerava nas ka zaključku da ekspertska javnost u Makedoniju najvećim delom misli da se nacionalni interesi mogu samo delimično realizovati kroz članstvo u Evropskoj uniji. Skeptični po ovom pitanju su mali procenat eksperata od 3,3%, dok 1/3 ispitanika misli da se nacionalni interesi u potpunosti mogu realizovati kroz članstvo u Evropskoj uniji. Sagledavajući rezultate istraživanja po ovom pitanju, možemo reći da je ekspertska javnost u Makedoniji svesna mogućnosti ostvarenja nacionalnih interesa kroz bezbednosnu politiku Evropske unije. To ostvarenje je uglavnom po mišljenju eksperata delimično. Veoma mali broj ispitanika misli da je moguće potpuno ostvarenje nacionalnih interesa. Ovakvi stavovi imaju osnovu u povezanosti sa izgradnjom evropskog bezbednosnog identiteta, jer očekuju potpunu podršku Evropske unije u realizaciji nacionalnih interesa, ili u najvećem delu očekuju prilagođavanje nacionalnih interesa u okvirima Unije, a u saglasnosti sa njenim vitalnim interesima, što dovodi do delimičnog ostvarenja nacionalnih interesa.

Prilikom istraživanja, u okvirima Likertove skale, ispitanicima je postavljena tvrdnja: „Ostvarenje nacionalnih interesa u Evropskoj uniji je u suprotnosti sa vitalnim interesima Unije”. Odgovori na ovo pitanje treba da daju sliku suprotnosti evropskog bezbednosnog identiteta kao kohezivnog faktora u

Slika 2: Prikaz distribucije odgovora na pitanje:
„Ostvarenje nacionalnih interesa u Evropskoj uniji je u suprotnosti sa vitalnim interesima Unije”.

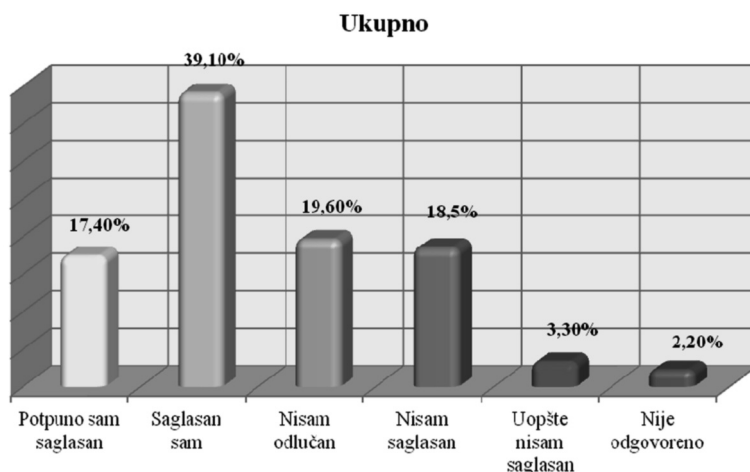
ostvarivanju vitalnih interesa Unije i nacionalnih interesa zemalja članica. Pri tome treba da ukažu i na mogućnost razvoja ili kompromisnog opstajanja evropskog bezbednosnog identiteta nasuprot nacionalnih interesa. Distribucija odgovora na ovo pitanje predstavljena je na slici 2.

Upravo se kroz odgovore na ovo pitanje potvrđuju stavovi ekspertske javnosti u Makedoniji izloženi u prethodnom pitanju. U osnovi, ekspertsko mišljenje je da se nacionalni interesi mogu realizovati u okvirima Evropske unije i da oni nisu u suprotnosti sa vitalnim interesima Unije. Ovakva distribucija odgovora gde imamo samo 11% ispitanika koji misle da se kroz Evropsku uniju i time kroz njenu bezbednosnu politiku ne mogu ostvariti nacionalni interesi, odslikava globalnu tendenciju usmeravanja država prema članstvu u savezu. Upravo članstvo u savezu kao što je Evropska unija omogućava realizaciju nacionalnih interesa i njihovo ugrađivanje u vitalne interese Unije. Ovo je ekspertski stav koji svakako utiče na kreiranje nacionalne politike, posebno bezbednosne politike.

Poslednje pitanje koje ćemo da razmotrimo u ovome radu je isto tako postavljeno kako tvrdnja i glasi: „Uključenje u evropski bezbednosni identitet je ključno za očuvanje nacionalnog identiteta“.

Ovo pitanje je povezano sa testiranjem poznavanja eksperata o pojmu i značenju evropskog bezbednosnog identiteta i konkretnih mogućnosti za očuvanje

Slika 3: Prikaz distribucije odgovora na pitanje:
„Uključenje u evropski bezbednosni identitet je ključno za očuvanje nacionalnog identiteta“

nacionalnog identiteta u okvirima Evropske unije, a kroz sprovođenje bezbednosne politike Evropske unije. Svakako, naš stav je da poznavanje ovog pojma u okvirima međunarodnih odnosa utiče na kreiranje bezbednosne politike države. Pored toga, ekspertsko poznavanje i razumevanje evropskog bezbednosnog identiteta utiče na kreiranje politika povezanih sa konstrukcijom nacionalnih interesa i njihovo ostvarivanje, što je svođenje realizaciju nacionalnih interesa na politički realizam. Distribucija odgovora data je na slici 3.

U odgovorima na ovo pitanje, eksperti potvrđuju da je uključenje u evropski bezbednosni identitet, ključno za ostvarenje nacionalnih interesa. Dobiveni odgovori nas usmeravaju prema zaključku da 56% ispitanika prepoznaje evropski bezbednosni identitet kao instrument za očuvanje nacionalnog identiteta, a nacionalni identitet jeste jedan od ključnih nacionalnih interesa. Prema tome, možemo da zaključimo da kreiranje bezbednosne politike zemalja članica može da se uklopi i realizuje kroz bezbednosnu politiku Evropske unije.

ZAKLJUČAK

Kao rezultat ovog istraživanja možemo najpre reći da je očuvanje i realizovanje nacionalnih interesa kroz prizmu bezbednosne politike Evropske unije, oblast obimnih teorijskih i praktičnih komparacija. Istaknuto je da najvažniji predmet ovih istraživanja obuhvata oblast međunarodnih odnosa i nacionalne interese u odnosu na bezbednosnu politiku Evropske unije koji su veoma povezani. Posebna pažnja je posvećena na funkcionisanje saveza, principima kreiranja politike, te na bezbednosnu politiku koja je u direktnoj povezanosti sa opredeljenjem nacionalnih interesa. Kreiranje bezbednosne politike u vezi sa nacionalnim interesima predstavlja politički pragmatizam u odnosu na strategiju ostvarivanja interesa u međunarodnim odnosima. Osnovni nacionalni interesi ili vitalni interesi uglavnom se temelje na očuvanju nacionalnog identiteta i teritorijalne celovitosti države, nezavisnosti i nepovredivosti društvenog uređenja, što predstavlja preduslov za ostvarenje svih drugih nacionalnih interesa.

Komparirajući teorijska opredeljenja i istraživačke rezultate na primeru Republike Makedonije, možemo reći da nacionalni interesi predstavljaju teorijski i praktični politički koncept koji u sebi sadrži više segmenata društvenih zbivanja koji utiču na kreiranju državne politike, pre svega u međunarodnim odnosima. Kao najznačajniji deo prilikom kreiranja politike očuvanja i realizaciji nacionalnih interesa jeste očuvanje države i nacionalnog identiteta. Upravo ovo kreiranje politike i nacionalnih interesa jeste determinisano od strane političkih elita, pri čemu

postoji otvorena opasnost da te iste elite zloupotrebe nacionalne interese u ostvarivanju svojih političkih ciljeva.

Nacionalni interesi mogu biti podložni promenama ili usaglašeni sa potrebama saveza u koji se država učlanjuje, a u saglasnosti sa potrebama i vitalnim interesima saveza. Ovaj uticaj je veoma izražen kada su u pitanju manje i slabije države kao što je slučaj sa Republikom Makedonijom. Upravo iskustva Republike Makedonije ukazuju da se nacionalni interesi delimično mogu ostvariti u okvirima Evropske unije, pri čemu se nacionalni interesi ne suprotstavljaju vitalnim interesima Unije, odnosno zasnivaju se na zajedničkim vrednostima.

Ostvarivanje nacionalnih interesa kroz prizmu bezbednosne politike Evropske unije, jeste praktična primena evropskog bezbednosnog identiteta u okvirima nacionalne politike kao instrumenta koji utiče na pozicioniranje države u međunarodnim odnosima, posebno prema trećim zemljama. Zbog toga bezbednosna politika Evropske unije operacionalizirajući evropsku bezbednosnu strategiju ne odbacuje ostvarenje nacionalnih interesa, već daje mogućnost druge dimenzije njihovog ostvarivanja kroz politiku Unije i to kako u međusobnim odnosima zemalja članica, tako i u međunarodnim relacijama pojedinačno, što predstavlja interes i zemalja sa regiona Balkana.

Kakve su mogućnosti država iz regiona Balkana da sačuvaju svoj identitet i ostvare svoje vitalne i trajne nacionalne interese kroz članstvo u Evropskoj uniji? Sprovođenje bezbednosne politike Evropske unije može da predstavlja suprotstavljenost nacionalnim interesima, ali je pragmatično pitanje političkih lidera dilema: „Da li evropski identitet ili evropski bezbednosni identitet osporava nacionalni identitet“? Iako prilikom istraživanja imamo relevantni podatak na primeru Makedonije, ova diskusija nije završena i nameće potrebu za još dublje istraživanje. Ovaj izazov jeste prioritet za utvrđivanje indikatora koji utiču na nacionalni identitet, a predstavljaju deo vitalnih interesa Unije, ili politički pragmatizam većih i jačih država. Upravo evropski identitet u svom praktičnom obliku delovanja opredeljen između nacionalnog identiteta i osnovnih evropskih vrednosti, jeste pragmatizovan kroz evropski bezbednosni identitet kao rezultat politike evropskih političkih aktera.

LITERATURA

1. Bailes, J. K. Alyson, *A world of risk*, SIPRI Yearbook 2007, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Andonov, O., Očuvanje i realizacija nacionalnih interesa i bezbednosna politika EU,
MP 1, 2013, (str. 85–109)

2. Biscop, Sven, Coelmont, Jan, „Europe deploys, Towards a Civil-Military Strategy for CSDP”, *Egmont paper 49*, Royal Institute for International Relation, Brussels, 2011.
3. Biscop, Sven, Andersson, J. Jan, *The EU and European security: forging a global Europe*, Routledge, New York-USA, 2005.
4. Brands, W. Henry, „The Idea of the National Interest”, *The ambiguous legacy: U.S. foreign relations in the American century*, (Hogan, J. Michael), part 4, Cambridge university, Cambridge, 1999.
5. Buzan, Bery, Waever, Ole, de Wild, Jop, *Security: a new framework for analysis*, Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado-USA, 1998
6. Coicaud, Jean-Marc, *Beyond the National Interest – the future of UN peacekeeping and multilateralism in an era of U.S. primacy*, United State Institute of Peace, New York, 2007
7. Drulak, Peter, Braun, Mats, *The Quest for the National Interest: a Methodological Reflection on Czech Foreign Policy*, Peter Lang ltd., Frankfurt am Main, 2010
8. Георгиева, Лидија, *Менаџирање на ризици*, Југореклам, Скопје, 2006
9. Георгиева, Лидија, *Европската безбедност*, Филозофски факултет, Скопје, 2010
10. Гоцевски, Трајан, Котовчевски, Митко, Нацев, Зоран, Начевски, Ратко, *Дефендологија*, Македонска ризница, Куманово, 2002
11. Laursen, Finn, *The EU and Federalism: Politics and Policies Compared*, Ashgate Publishing, Burlington, 2011
12. Merlinger, Michael, Ostrauskaite, Rasa, *European security and defence policy: an implementation perspectiv*, Routledge, New York, 2008
13. Miskel, F. James, „National interests (Grand proposes of Catchphrases)”, *Naval War College Review*, vol.LV. N0 4, Naval War College, New York, 2002
14. Kardwski, Pawel, Ireneusz, Kaina, Viktoria, *European Identity, Theoretical Perspectives and Empirikal Insights*, Lit Vergal, Berlin, 2006
15. Kennet, Christie, *United States Foreign Policy&National identity in the 21st Century*, Routledge, New York, 2008
16. Ортаковски, Владимир, „Правата на малцинствата во рамките на Советот на Европа и во Република Македонија”, *Зборник*, Македонска Академија на Науките и Уметностите, Скопје, 2008
17. Ортаковски, Владимир, *Меѓународната положба на малцинствата*, Мисла, Скопје, 1996
18. Ortakovski, Vladimir, *Minorities in the Balkans*, Transnational Publishers, Inc., Ardsley, New York, 2000

Andonov, O., Očuvanje i realizacija nacionalnih interesa i bezbednosna politika EU,
MP 1, 2013, (str. 85–109)

19. Pham, J. Pither, „What Is in the National Interest?“, *American Foreign Policy Interests*, National Committee on American Foreign Policy, Washington D.C., 2008
20. Sarkesian, C. Sam, Williams, A. Johan, Cimbala, J. Stephen, *US National Security: Policymakers, Processes & Politics*, fourth edition, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2008
21. Тагаловиќ, Синиша, Гризолд, Антон, Цвртила, Влатко, *Современе сигурносне политике – државе и национална сигурност почетком 21.столетја*, Голден маркетинг-Техничка књига, Загреб, 2008
22. Telo, Mario, *The European Union and global governance*, Routledge, New York, 2009
23. Weldes, Jutta, *Constructing National Interests-The United States and Cuban Missile Crisis*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999
24. Ванковска, Билјана, *Меѓународна безбедност: критички пристап*, Филозофски факултет, Скопје, 2011
25. Ванковска, Билјана, *Институциите на Европската унија*, Филозофски факултет, Скопје, 2008
26. Вивер, Оле, Бузан, Бери, Калструп, Мортен, Леметр, Пјер, *Идентитет, миграција и Новата безбедносна агенда во Европа*, Академски печат, Скопје, 2010
27. Вајденфелд, Вернер, Веселс, Волфганг, „Европа од А до Ш“ (прирачник за европска интеграција), Сојузна централа за политичко образование, *Фондација Конрад Аденауер*, Секретаријат за европски прашања на Владата на Република Македонија, (второ издание), Скопје, 2009
28. Договор од Лисабон-консолидирана верзија, Konrad-Adenauer-Stiftung во Република Македонија, Скопје, 2011
29. Report on the Implementation of the European Security Strategy- Providing Security in a Changing World-Brussels, 11 December 2008, S407/08
30. Treaty on European Union (Maastricht Treaty on 7 February 1992) Official Journal C191, 29 July 1992
31. Treaty of Amsterdam amending the treaty on European Union (Amsterdam, on 2 October 1997) Official Journal C340, 10 November 1997
32. Treaty of Lisbon (Lisbon, 13 December 2007), Official Journal C 360, 17 December 2007
33. <http://www.csseguide.com/showthread.php/2976-definition-quot-NATIONAL-INTEREST-quot>
34. <http://www.highbeam.com/doc/1O86-nationalinterest.html>.

Dr. Oliver Aleksandar ANDONOV

MAINTENANCE AND ACHIEVEMENT OF NATIONAL INTERESTS AND SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The objective of the research of connection between national interests and the security policy of the European Union is to perceive the possibilities of the Balkan states to preserve their identity and achieve their vital and permanent national interests by their membership in the European Union. According to the author, the implementation of the security policy of European Union is often opposite to one's own national interests. However, a pragmatic question for political leaders is how to resolve the following dilemma: „is the created european security identity more important at the moment than the preservation of immediate or some permanent national interests“? The author points to the fact that the notion of national interests is a variable both historically and theoretically. Political, economic, security and other objectives determine vital national interests in some historical periods. At the same time, not rarely, some states alter their strategies and objectives for their own interests assessing whether the conditions prevailing in the internal and external surroundings have changed. The author devotes special attention to a comparative analysis of defining, determining and conceptual determination of national interests from the aspect of national security policies of some important states and the European Union. The second part of the article contains an analysis of the response of a group of Macedonian experts to the questions pertaining to the possibility of preserving and achieving of national interests of the Republic of Macedonia through its membership in the European Union.

Key words: national and vital interests, security policy of EU, european identity, Balkan states' EU membership.